

زنگ خطر برای علوم زمین: چرا رشته‌ای حیاتی در ایران رو به افول است؟

رئیس انجمن زمین‌شناسی ایران، با انتقاد شدید از بی‌توجهی به علوم زمین در کشور، تاکید کرد که این حوزه حیاتی، با وجود سهم قابل توجهی (۳۰ تا ۳۵ درصد) در درآمد ناخالص ملی و نقش محوری در توسعه، محیط‌زیست و زندگی مردم، مورد غفلت قرار گرفته است.

به گزارش پایگاه اطلاع رسانی معدن پیشرو؛ علوم زمین، پایه‌ای ترین دانش برای بهره‌برداری از منابع طبیعی، مدیریت مخاطرات و توسعه پایدار است، اما در سال‌های اخیر شاهد کاهش شدید استقبال از این رشته‌ها در دانشگاه‌ها بوده‌ایم. این روند نزولی نه تنها آینده اکتشافات معدنی، مدیریت آب و انرژی را تهدید می‌کند، بلکه می‌تواند امنیت ملی را نیز با چالش‌های جدی مواجه سازد.

منصور قربانی، رئیس انجمن زمین‌شناسی ایران، در گفت‌وگویی به وضعیت ناامیدکننده جایگاه علوم زمین در کشور اشاره کرد و گفت: در پاسخ به این سؤال که چرا به علوم زمین استقبال لازم صورت نمی‌گیرد، باید گفت که این وضعیت تنها مختص به علوم زمین نیست، بلکه تقریباً تمامی شاخه‌های علمی در کشور با همین معضل مواجه هستند و متأسفانه در کشور ما نقش علم به طور کلی در توسعه، در زندگی مردم و حتی در حفظ محیط زیست نادیده گرفته می‌شود.

قربانی ادامه داد: ما در تبلیغات عمومی کشورمان این حرف را می‌زنیم که ایران یکی از تولیدکنندگان بزرگ علمی جهان است، اما باید دقت کنیم که علم واقعی، علمی است که منافع ملی و زندگی مردم را تحت تأثیر قرار دهد؛ علمی که در عملیات زندگی مردم کارایی نداشته باشد، علم واقعی نیست. متأسفانه معیارهای سنجش علم در کشور ما مسیری غیر از این تعریف را طی می‌کند؛ مبتنی بر تعداد مقالات و شاخص‌های علمی بدون توجه به کاربرد واقعی.

وی تصریح کرد: این رویکرد منجر شده است که علم به طور کلی در برنامه‌های کلان کشور قرار نگیرد و در نتیجه، جوانان و دانشجویان نیز نسبت به اهمیت علم و به خصوص علوم زمین بی‌تفاوت باشند.

رئیس انجمن زمین‌شناسی ایران درباره اهمیت علوم زمین گفت: علوم زمین مستقیماً یا غیرمستقیماً با بیشتر وزارتخانه‌های کشور در ارتباط است؛ وزارت نفت، وزارت نیرو و وزارت صنعت، معدن و تجارت فقط سه مثال از وزارتخانه‌هایی هستند که بخش بزرگی از فعالیت‌شان با علوم زمین در ارتباط است.

سهم علوم زمین در درآمد ملی

وی افزود: اکتشاف و تولید نفت، مدیریت منابع آبی، آب‌های زیرزمینی، انتقال آب و حتی بحث‌های مرتبط با مخاطرات طبیعی مثل زلزله و سیلاب همگی در چارچوب علوم زمین قرار می‌گیرند اما این موضوع در نظام آموزشی ما به درستی آموزش داده نمی‌شود.

قربانی ادامه داد: در واقع، محصول آموزش ما در دوره ابتدایی و حتی متوسطه اول و دوم، دانش‌آموزانی تربیت می‌کند که با مفهوم زمین و نقش آن در زندگی آشنا نیستند و باید از همان دوره‌های اولیه تحصیل، دانش‌آموزان را با نقش زمین در محیط زیست و زندگی انسان آشنا کنیم بنابراین زمین محل زندگی ماست و بدون شناخت آن نمی‌توانیم به درستی در آن زندگی کنیم.

وی درباره ضرورت توجه به علوم زمین در نظام آموزشی گفت: متأسفانه در کتاب‌های درسی ما علوم زمین به عنوان یکی از ارکان اصلی زندگی به درستی آموزش داده نمی‌شود که این مسئله باعث می‌شود که این علم در ذهن عموم مردم و در تصمیمات کلان کشور جایگاه لازم را نیابد.

وی همچنین درباره اهمیت اقتصادی علوم زمین توضیح داد: حدود ۳۰ تا ۳۵ درصد از درآمد ناخالص ملی کشور ما مستقیماً یا غیرمستقیماً به علوم زمین وابسته است؛ این رقم شامل نفت، پتروشیمی، صنایع معدنی و همه کارخانه‌هایی است که مواد اولیه خود را از معادن داخلی تأمین می‌کنند.

وی اضافه کرد: صنایعی مثل تولید سرامیک، شیشه، سیمان، فولاد و بسیاری دیگر از صنایع سنگین و سبک، همگی به نوعی به علوم زمین وابسته‌اند اما متأسفانه نه مدیران، نه جامعه و نه حتی سیاست‌گذاران این جایگاه را به درستی تشخیص نمی‌دهند.

قربانی با بیان اینکه وقتی جامعه و مسوولان این نقش را نمی‌بینند، چگونه می‌توان انتظار توجه ویژه به این علم را داشت؟، اظهار کرد: «حتی در مواقع بحرانی مثل وقوع زلزله، فقط چند روز صحبت از زمین‌شناسی و اهمیت آن می‌شود و بعد دوباره همه چیز به حالت قبل برمی‌گردد. این وضعیت شبیه به گفته یکی از شاعران است که می‌گوید: وقتی یک کسی می‌میرد، دو روزی بر سر جنازه قوقاست و بعد سکوت می‌کند.

وضعیت اکتشافات معدنی و نگرانی‌های آینده

وی با اشاره به وضعیت اکتشافات معدنی در کشور گفت: در حال حاضر ذخایر سطحی بسیاری از معادن ما در حال اتمام است و متأسفانه در زمینه

اکتشافات عمیق و نوین موفقیت‌چندانی نداشته‌ایم. این مسئله نه به دلیل عدم وجود منابع، بلکه به دلیل نبود برنامه‌ریزی بلندمدت و توجه کافی به این حوزه است.

وی افزود: کشور ما پتانسیل بسیار بالایی در زمینه منابع معدنی دارد، اما باید توجه داشت که این منابع باید با رویکردی پایدار و با توجه به حفظ محیط زیست بهره‌برداری شوند.

قربانی در پایان گفت: در حال حاضر بیشتر ذخایر مورد استفاده ما از ذخایر سطحی هستند که قبلاً شناسایی شده‌اند. ما در دهه‌های اخیر در زمینه اکتشافات جدید موفق نبوده‌ایم و این مسئله قابل قبول نیست. باید به این موضوع توجه جدی شود، چرا که آینده کشور ما به این منابع وابسته است.